

VICTOR SPINEI, *Ultimele valuri migratoare de la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos*, Iași, Editura Helios, 1996, 328 p.

Lucrarea profesorului univ. Victor Spinei analizează schimbările etno-culturale survenite în nordul Mării Negre și al Dunării de Jos între secolul al IX-lea și cel de-al XIII-lea, precum și consecințele lor politice asupra Europei Răsăritene. Din punct de vedere spațial și temporal, migrațiile n-au fost fenomene izolate, ele punându-și amprenta asupra realităților etno-demografice, economice, politice, sociale, culturale și religioase pe o mare arie geografică, începând de la antropogeneza până astăzi.

Pentru spațiul românesc, însă, *ultimul val migrator* prezintă o importanță particulară, deoarece a intrat, pentru o perioadă, mai lungă sau mai scurtă, sub *obediința politică* a populațiilor nomade. Acestea, pe lângă resturile de cultură materială atestate, și-au pus amprenta, într-o măsură variabilă de la o zonă la alta și de la un neam la altul, în sfera toponimiei, antroponimiei și hidronimiei. De asemenea, fapt foarte semnificativ, au impus societății locale un ritm și o manieră proprie de dezvoltare. Din acest motiv, anumite probleme ale

fenomenului migrator s-au bucurat de o atenție specială și în istoriografia noastră.

Utilizând lucrările predecesorilor, dar mai ales noile date arheologice, lingvistice și narrative, autorul realizează o imagine de ansamblu a ultimelor valuri migratoare din stepele euroasiatice.

Cele cinci capitole ale volumului, consacrate succesiv unгурilor, pecenegilor, uzilor, cumenilor și mongolilor, au o structură asemănătoare. Astfel, pentru fiecare grup etnic înfățișat, autorul prezintă termenii prin care se autodesemna, numele sub care erau cunoscuți de alte neamuri, etimologia acestor denumiri, prima lor atestare documentară și încadrarea lor din punct de vedere etnic.

Urmează o analiză succintă a modului de trai și a vieții economice pentru fiecare neam separat. Fiind populații nomade, ele se ocupau cu creșterea animalelor, confecționarea uneltelor, a armelor și a obiectelor de podoabă. Pentru a-și completa sursele de suzistență, organizau expediții de jaf pe seama vecinilor sau în regiuni mai îndepărtate. Unele dintre ele practicau sau sprijineau comerțul, ceea ce a favorizat apariția unor centre de tip urban. Asemenea localități urbane sau preurbane sunt atestate doar la uzi, cumani și mongoli. Comerțul la unгурii precresțini deține o importanță deosebită în economie, iar agricultura era practică doar în forme incipiente, la fel ca și la alte grupuri nomade.

Descoperirile arheologice și palidele referiri scrise confirmă existența unui accentuat proces de stratificare socială la toate aceste comunități. Sclavii, proveniți de pe urma acțiunilor de jaf, aveau o importanță redusă în producție, ei fiind destinați cu precădere comercializării. La unгурii păgâni, uzi și mongoli se constată poligamia și leviratul. Prin utilizarea izvoarelor narrative orientale, rusești, bizantine și occidentale, autorul a reușit să identifice principalele clanuri ale acestor populații, precum și modalitățile de conducere ale uniunilor tribale.

În ceea ce privește viața religioasă, la toate aceste populații se constată practicarea generalizată a credințelor șamanice. Totodată, izvoarele narrative atestă unele reminiscențe ale totemismului și animismului. Treptat, datorită contactelor cu Bizanțul, lumea arabă, Persia, China, cnezatele rusești, Imperiul franc de răsărit, dar și datorită

unor grupuri etnice ce au intrat în componența organismelor politice apărute năvalnic pe scena istoriei, s-au înregistrat succese, mai mari sau mai mici, ale creștinismului, islamismului, iudaismului, budismului, maniheismului, taoismului și zoroastrismului. Riturile funerare însă, caracterizate prin înhumare, depuneri de ofrande și practicarea jertfelor umane sau animaliere, confirmă existența credințelor în viața de apoi.

Un spațiu mai mare este acordat, în mod firesc, evoluției politice a acestor neamuri. Aici, autorul urmărește etnogeneza și migrațiile lor spre vest, elementele definiției pentru structurile statale pe care le-au creat, contactele politice stabilite de-a lungul timpului cu grupurile etnice învecinate și, de la caz la caz, disoluția și absorbirea lor de către alte neamuri, mai puternice din punct de vedere militar. Ultimul aspect este ilustrat foarte bine de cazul maghiarilor, care au părăsit treptat modul de viață nomad și vechile culte păgâne în schimbul sedentarismului și a creștinismului.

La aceste probleme se adaugă, doar pentru mongoli, datorită existenței unui număr mai mare de izvoare, o analiză succintă privitoare la sistemul lor legislativ și la organizarea armatei.

La finalul fiecărui capitol Victor Spinei oferă câteva repere bibliografice de deosebită utilitate.

Chiar dacă aceste neamuri nomade și seminomade prezintă unele similitudini de ordin general, ele sunt individualizate prin numeroase elemente. Acestea se regăsesc în numele pe care ele îl poartă (cu toate că, uneori, sub același termen, se pot ascunde mai multe neamuri migratoare), în viața economică, socială, religioasă și politică.

Conținutul propriu-zis al lucrării este precedat de o notă introductivă și se încheie printr-un rezumat în limba franceză. La acestea se adugă o bibliografie generală, lista abrevierilor folosite, indicele, numeroase anexe ilustrative și sursele lor. Toate acestea întregesc, astfel, conținutul științific al lucrării.

Privită în ansamblu, lucrarea profesorului univ. Victor Spinei se remarcă printr-o largă deschidere spațială și temporală, răspunzând, în felul acesta, unei necesități acut resimțite în istoriografia românească.

ARCADIE M. BODALE